

esse natura sua, ut inclinet ad assentiendum revelatis quando vera sunt, non autem quando sunt falsa. Sed hoc est impossibile, quia si ratio formalis objectiva de se est indifferens ad verum et falsum, impossibile est quin habitus sit etiam indifferens, quia non sumit rationem suam ex objecto materiali, sed ex formali, ut patet in fide et opinione humanis. Et præterea illa inclinatio non potest esse illi homini nota, et ideo parum deserviret ad confirmandam fidem actualem et certitudinem ejus. Denique est optima etiam ratio a priori, quia omnis perfectio simpliciter debet esse in Deo in summo gradu perfectionis, qui cogitari posset; sed veritas est perfectio simpliciter; ergo est in Deo in summo gradu: ergo nunquam potest admittere falsum in dictis Dei; nam quo veritas magis distat a falsitate, magisque illi repugnat, eo intelligitur esse major et perfectior; si ergo est summa, summe etiam repugnat, et ita hæc repugnantia non oritur ex lege, sed ex infinita perfectione divina. Per quod responsum est ad primum fundamentum.

10. *Ad secundum fundamentum ejusdem sententiæ respondetur per assertionem secundam de fide.* — Deus promittere nequit absque intentione implendi. — Nec potest non implere quod promisit. — Ut ad secundum respondeam, dico secundo: Deus, non solum affirmando, sed etiam promittendo, mentiri non potest, aut infidelis esse, etiam de potentia absoluta. Hæc etiam assertio de fide est, ex eisdem testimoniis supra citatis, et ex illo, Deut. 32: *Deus fidelis, et absque ulla iniquitate justus et rectus*; et ex illo Psalm. 114: *Fidelis Deus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis*. Ex quibus verbis constat, ad sanctitatem Dei pertinere fidelitatem, neque magis posse esse infidelem quam iniquum; et ideo dixit Paulus, 2 ad Tim. 2: *Fidelis est, seipsum negare non potest*; in quibus verbis satis indicat implicationem contradictionis, et consequenter absolutam impossibilitatem, ut ponderavit etiam D. Thomas eo loco, et Augustinus, l. 1 de Symbolo ad Catech., c. 1. Ratiō vero est, quia dupliciter potest deficere in promissione: uno modo, promittendo sine intentione implendi; alio modo, promittendo cum intentione, et postea non implendo promissum: utroque autem modo repugnat defectus veritatis promissioni divinæ; ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia promittere sine intentione esset formale men-

dacium, et ideo, si homo sic promittat cum juramento, est formale perjurium, quod adeo verum est, ut licet sit malum quod promittit, debet habere intentionem faciendi, ad vitandum perjurium; ergo omnia, quibus probatum est Deum non posse mentiri, probant etiam non posse hoc modo promittere. Secunda vero pars minoris facile etiam demonstratur, quia non implere promissionem cum intentione factam, etiam est malum, et contra rectam rationem, nisi aliqua superveniens ratio prius non cogitata excuset; sed in Deo non habet locum hæc excusatio, quia nulla nova cogitatio illi supervenire potest, neque aliquid accidere, quod non fuerit ab eo prævisum, neque per impotentiam excusari potest, cum sit omnipotens; ergo respectu Dei non implere quod absolute promisit, semper est contra veritatem, ac subinde malum, et repugnans divinæ naturæ. Neque etiam cogitari potest Deum, propter supremum dominium, posse ex sola voluntate honeste non implere promissum, sine alia nova occasione, præter libertatem suam, quia libertas divina non excludit immutabilitatem, quæ ad divinam perfectionem, tam naturalem quam moralem, maxime necessaria est; si autem illo modo non impleteret promissum, necessario mutaret propositum quod habuit cum promisit; ergo æque repugnat hoc Deo, sicut mutari; et ideo merito dixit Ambrosius, citato loco: *Veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus levitatis errorem*, primum propter infallibilitatem, secundum propter immutabilitatem; et utrumque significatum est in verbis Num. 23, supra citatis: *Non est Deus ut homo, ut mentiatur, neque ut filius hominis, ut mutetur*. Potest etiam declarari repugnantia, quæ est in mutatione divini propositi absoluti, quia ex vi illius res quam Deus facere proponit, futura est; si autem Deus mutaret propositum, non eveniret; repugnat autem rem semel futuram nunquam postea fieri, alias nunquam fuisset futura. Unde confirmatur; nam quando Deus proposuit implere promissum, vel præcivit se mutaturum propositum, vel hoc ignoravit; si ignoravit, profecto nunquam est futura talis mutatio, alias in Deum caderet ignorantia rei aliquando futuræ; si autem præcivit, non potuit habere verum et absolutum propositum faciendi id, quod præsciebat nunquam esse futurum; ergo omni ex parte repugnat Deo infidelitas in promissis.

11. *Respondetur jam ad secundum fundamentum in n. 4.* — Ad secundum ergo argumentum, negamus fieri posse ut absoluta Dei promissio aliquando fuerit non impleta; quod vero sumitur ex Genes. 4, falso allegatur; nam ibi non promisit Deus, ut notat Cajetanus, nec prædixit Caim a nemine fore occidendum, cum dixit: *Nequaquam ita fiet*; sed non fuisse occidendum impune, neque propter ejus peccatum datum fuisse aliis liberam potestatem occidendi illum, quod verissimum erat. Ad alia vero loca, respondemus in illis non contineri promissiones absolutas, sed comminationes, quæ includunt conditiones: *Si homines non mutentur, vel, non agant penitentiam*; et sæpe continent prædictiones secundum cursum habitualium causarum, quæ etiam includunt conditionem: *Nisi Deus, ab homine exoratus, cursum illum impediatur, ut exponit divus Thomas, prima parte, q. 15, art. 7, et latius 2. 2, quæst. 171, per totam*. Ad rationem vero respondetur, Deum, propter suam promissionem, non privari sua potentia, dominio aut libertate, sed constituere voluntatem suam, ut nostro modo loquamur, veluti in actu secundo et ultimo respectu extrinseci objecti, seu futuri effectus; et ideo quando est sub tali actu, non potest exire in oppositum, non propter defectum potentiae, sed quia repugnat simul habere actus contrarios; et quia in Deo secundum se non est successio, sed æternitas tota simul, ideo in proposito semel habito, semper permanet necessitate immutabilitatis, non impotentiae.

12. *Ad tertium fundamentum in n. 5 satisfi per assertionem tertiam de fide.* — Pro responsione ad tertium, dico tertio: non minus repugnat Deum mentiri per alium, quam per seipsum. Ita docent omnes Theologi, et quamvis Cano, l. 2 de Locis, capit. 3, non audeat dicere assertionem hanc esse de fide, nihilominus proprie intellectam, existimo esse certam, sicut primam assertionem, quia quod alicui non licet facere per se ipsum, neque per alium licet, ut est etiam Jurisperitorum axioma, ex l. 2, § 1, ff. de Administ. rer. ad civitatem pertinentium, cum similibus. Et ratio in præsentem est, quia tota malitia mendacii refunderetur in Deum, etiamsi per creaturam illud proferret; nam creatura solum ibi se habet ut minister, seu nuntius referens testimonium Dei, quod manifeste ostendunt Prophetæ, cum sic loquuntur: *Hæc dicit Dominus*, vel cum Scriptura dicit: *Locutus est Deus per Prophetam*, vel: *Factus est sermo Domini*

ad Prophetam, etc.; et similiter Angeli quando loquuntur ut ministri Dei, Deus in eis loqui dicitur, sicut Exod. 3 dicitur Deus apparuisse Moysi, et locutum ei fuisse in flamma rubi; et tamen Stephanus, Actor. 7, declarat illud fuisse per Angelum; et eodem modo, Luc. 1, et ad Hebr. 1, dicitur Deus locutus fuisse per ora Prophetarum; ergo non potest magis esse falsitas in tali modo loquendi Dei, quam cum loquitur per seipsum. Et declaratur tandem, quia non potest Deus loqui per alium, quin loquatur prius per se; nam ille qui loquitur nomine Dei, necesse est prius audiat quæ loqui debet; ergo vel audit immediate a Deo, et habemus intentum; vel audit ab alia creatura, et necesse est ut illa ab alio audierit; nam si de suo loquatur, in illam, et non in Deum resolvitur tota locutio vel revelatio, et ita nullo modo erit divina; si autem ab alio audivit, cum non possit procedi in infinitum, sistendum est in aliquo, cui Deus immediate loquatur; ergo locutio Dei per alium resolvitur in locutionem Dei per se; ergo ab illa habet æqualem infallibilitatem. Et confirmatur: nam ob hanc causam eadem fide et certitudine nos credimus, qua Apostoli vel Prophetæ, quod significavit Petrus cum dixit: *Habemus firmiorem propheticum sermonem cui benefacitis attendentes*, etc.; et similiter, quæ continentur in Scriptura, sunt æque certa ac verba immediata Dei, quia Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

13. *Duplex modus loquendi per alium.* — Ut ergo ad tertium argumentum respondeamus, advertendum est duobus modis intelligi posse Deum loqui per alium: uno modo, quia mittit illum ut nomine suo loquatur, et ut suo testimonio confirmet quæ dixerit, proponendo illa sufficienter ut testificata a Deo, et hoc modo præcipue intelligitur assertio et certitudo ejus, quæ satis probata est. Alio vero modo dici potest Deus loqui per alium, non quia in illo ponit verbum suum, nec quia Deus testificari velit quæ alius dicturus est, sed quia monet et inclinat eum ad hoc vel illud loquendum, licet postea homo, qui loquitur, tantum nomine suo loquatur, et suum testimonium, vel opinionem, aut scientiam interponat; et hic posterior modus non ita clare repugnat certitudini, et veritati nostræ fidei, et fortasse de hoc modo intellexit Cano, non esse de fide illum esse impossibilem. Dico autem etiam esse satis certum, non posse Deum per alium mentiri, etiam hoc modo;

quia, licet tunc non testificaretur falsum formaliter, testificaretur virtualiter et interpretative, et (quod præcipuum est) induceret ad mendacium et ad malum morale, quod repugnat bonitati divinæ, ut in materia de Gratia tetigimus, ubi etiam ostendimus non posse Deum determinare aut inclinare voluntatem ad malum. Legatur prolegomen. 3 de Grat., c. 7; disp. 44 Metaph., sect. 13, n. 17, et tr. de Passionibus et habitibus, disp. 4, sect. 2.

14. *Ad testimonia Scripturæ in illo n. 5.*—Ad testimonia ergo in illo argumento citata respondetur, cum divo Thoma et Salm., 2 Thessal. 2, Abulens. et Cajetan., 3 Reg. 22, omnia esse intelligenda permissive; sic enim dicitur Deus excæcare et obdurare homines malos, ut in 1. 2, quæst. 75, latius tractatur, et diximus in materia de Gratia, l. 4, cap. 18, et in l. 2 de Auxiliis; et ita corripit seu explicavit verba sua Augustinus, in illa quæst. 53, dicens: *Factum est ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permetteret; et infra: Quædam, inquit, per seipsum facit Deus, quæ illo solo digna sunt, ut illuminare, et beare animas; quædam vero per servientem sibi creaturam, quædam præcipiendo, alia vero permittendo.* Specialiter autem dicitur Deus decipere aliquos, quando sua virtute et potentia aliquid operatur, etiamsi præsciat illos fore inde decipiendos; et de hoc modo loquitur specialiter Augustinus in alio loco de Gratia et libero arbitrio; tamen in illo solum se habet Deus permissive quoad deceptionem, non enim propter illam suum opus facit, sed propter altiores et honestissimos fines a se intentos, etiamsi alii inde sumant occasionem scandali vel erroris, quia non tenetur illud evitare, juxta illud Christi: *Sinite illis, nam cæci sunt, et duces cæcorum.* Atque hic modus sufficit ut Deus puniat aliquos per errorem, vel deceptionem, non activam, ut sic dicam, sed passivam, permittendo illam, non intendendo; hic enim modus est sufficiens, et magis consentaneus divinæ sapientiæ et bonitati; cætera vero, quæ in illo argumento sumuntur, vera non sunt, quia Deus nec determinat voluntates ad malum etiam pro materiali, ut in citatis locis de Gratia, et Auxiliis late diximus; neque etiam per se solus infundit aut infundere potest habitus inclinantes ad falsum; quod licet non sit tam certum quoad absolutam potentiam, sicut alia, quæ hactenus diximus, est tamen longe probabilius, quia illud non decet divinam majestatem et prudentiam; Deus autem non potest contra

suam decentiam operari, de qua re dixi etiam in materia de Incarnatione, disputat. 34, ad finem, et in disp. 44 Metaph., sect. 13, n. 17; et in tract. 4 de Humanis actibus, disput. 4, sect. 2; et tenuit Victor., in Relect. de Homicidio.

SECTIO VI.

Utrum prima veritas sit objectum formale fidei, ut cognoscitur lumine naturæ, vel ut supernaturaliter cognita.

1. *Fundatur dubitatio præsens.*—Supponimus, ex hactenus dictis, Deum sub ratione primæ veritatis non posse exercere, ut sic dicam, munus objecti formalis fidei, nisi a credente cognoscatur ut testis infallibilis in loquendo; nam illud est objectum formale, ut sæpe dixi, assentiendi, in quod ultimo resolvitur assensus, tanquam in primum motivum assentiendi; unde hujusmodi objectum tunc censetur actu exercere munus objecti, quando movet, et de se sufficienter inclinatur intellectum ad assensum. Hoc autem præstare non potest, nisi ab intellectu cognoscatur, sub illa ratione sub qua potest illum movere, quia ab objecto incognito non movetur intellectus, ut in secunda etiam disputatione dictum est; ad credendum ergo, necessarium est ut qui credit Deo, etiam cognoscat Deum esse omnino testem veracem, qui nec falli nec fallere potest, juxta illud Joan. 3: *Qui credit ejus testimonio, significavit quia Deus verax est.* Hinc ergo nascitur quæstio proposita, quia possumus cognoscere Deum esse veracem, et per rationem naturalem, et per supernaturale lumen, et difficile est definire quomodo id cognoscendum sit, ita ut ad credendum sufficiat; ex cujus explicatione magna ex parte pendet quæstio de resolutione fidei.

2. *Prima sententia Altisiodori.*—*Suadetur ratione primo.*—*Secundo.*—*Tertio.*—In hoc ergo puncto, tres possunt cogitari modi dicendi: primus est, ad credendum per fidem res dictas a Deo, necessarium esse præcognoscere per naturale lumen, Deum esse primam veritatem, et hanc cognitionem sufficere ad fundandam fidem aliarum rerum in testimonio primæ veritatis, neque posse illam cognitionem esse altiore aut perfectionem. Hunc dicendi modum indicat Altisiod., l. 3 Sum., tractat. 3, c. 2, q. 1, et inducit verba Pauli, ad Hebr. 11: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est,* quæ ita intelligit, ut ad accedendum ad Deum supernaturaliter

necessarium sit supponere aliquam existimationem de Deo naturalem, quia gratia supponit naturam, et cognitio supernaturalis supponit naturalem. Ratione potest suaderi hæc sententia, quia ante cognitionem naturalem de divina veritate, non potest supponi supernaturalis, quia vel hæc esset cognitio fidei, vel alterius rationis. Alia cogitari non potest, quia fides est prima cognitio supernaturalis veritatum quæ nobis de Deo dicuntur, nec datur alia regulariter loquendo. Fides autem ipsa esse non potest: primo, quia fides supponit objectum cognitum, in quo fundari debet; non potest autem supponere seipsam, ut videtur per se notum, et supra etiam dictum est. Secundo, quia omnis cognitio intellectus, quæ non est immediata, seu intuitiva rei in se, sed fit per aliquod medium, supponit medium cognitum per alium modum cognitionis, ut videre licet in scientia et in opinione, et maxime in fide humana. Tertio, quia alias resolvenda esset credulitas fidei nostræ, hoc modo: Credo Deum esse trinum, quia ipse dicit; credo autem illi dicenti, quia est verax; credo autem illum esse veracem, quia ipse etiam dicit. Hic autem modus resolutionis videtur incredibilis, tum quia in eo committitur vitiosus circulus etiam in eodem genere causæ; tum etiam quia videtur valde infirma et vana fides, quæ alicui datur, solum quia ipse dixit se esse veracem; tum denique quia fides cognosceret Deum esse veracem per se, et sine alio medio, quod videtur excedere virtutem cognitionis obscuræ et abstractivæ; melius ergo fiet resolutio sistendo in prima veritate, ut evidenter cognita lumine naturæ.

3. *Secunda sententia bimembris.*—*Prioris membri fundamentum.*—*Posterioris fundamentum.*—*Eadem 2 sententia tribui potest Cajetano.*—*Videtur etiam favere D. Thomas.*—*Secundus modus dicendi esse potest, naturalem cognitionem Dei sub ratione primæ veritatis non semper esse necessariam ad credendum alia, quæ prima veritas revelat, posse tamen interdum sufficere, imo etiam in aliquibus necessariam esse. Fundamentum prioris partis esse potest, quia multi credunt, qui non habent illam cognitionem naturalem de primæ veritate, ut statim latius dicemus. Fundamentum autem posterioris partis esse potest, quia multi credunt, per fidem infusam, res dictas a Deo, qui non credunt per fidem infusam, Deum esse aut veracem esse; ergo quoad illos non potest fundari fides in supernaturali cognitione primæ veritatis, quia hæc*

non potest esse nisi fidei, ut recte sumebat præcedens opinio, et illi non habent fidem de illa propositione: *Deus est verax;* ergo necesse est ut suam fidem de aliis rebus fundent in illa propositione, ut naturaliter cognita. Primum antecedens verum esse censetur in illis hominibus, qui evidenter cognoscunt Deum esse, et esse veracem; nam illi non possunt habere fidem de hoc eodem objecto, quia fides non est de rebus visis, seu evidentibus. Potest hæc sententia tribui Cajetano, ad Hebr. 11, quatenus dicit non esse necessarium per fidem credere *Deum esse,* ad credendum alia de Deo; eadem enim ratio est de Deo, quatenus verax est, et cognosci potest lumine naturali: unde cum Apostolus ibi ait: *Accedentem ad Deum, oportet credere quia est,* exponit verbum *credere,* late pro *assentiri,* sive assensus sit per fidem, sive per evidentiam; imo existimat melius esse dispositum ad credendum cætera, qui de Deo ipso evidentiam habet. Idem potest sumi ex eodem Cajetano hic, art. 1, quatenus dicit fideles non differre per se ab infidelibus, in assentiendo vera esse quæ dicit Deus, sed in hoc quod fideles credunt hæc esse dicta a Deo, quod infideles non credunt; sentit ergo non esse necessarium illud prius per fidem credere. Videtur etiam huic sententiæ favere D. Thomas, quatenus interdum dicit ea, quæ realiter demonstrari possunt de Deo, per accidens revelari aut credi propter eos, qui demonstrationem non assequuntur, ut patet 2. 2, q. 1, art. 5, et art. 8, ad 1, et in 3, dist. 24, q. 1, art. 2, quæstion. 2; ubi etiam Capreolus, ad argumenta, et Hispal., notab. 6; et Richardus, art. 5; et Carthusian., q. 1; Albert., distinct. 23, art. 13, ad argumenta.

4. *Tertia et vera sententia, duas complectens assertiones.*—*Assertio probatur.*—*Quorundam responsio.*—*Improbatur.*—Tertius modus dicendi, est naturalem evidentiam illius principii: *Deus est prima veritas, quæ fallere non potest,* neque esse necessariam, neque etiam sufficere ad credendum per fidem infusam ea, quæ Deus revelat; et consequenter fidem non posse resolvi vel fundari in prima veritate, ut evidenter cognita, sed ut credita per eandem fidem; et hunc dicendi modum verum esse existimo, quem per partes singulas breviter ostendo. Et primo non esse necessariam hujusmodi evidentiam, evidenter persuadet ipsa experientia, nam fideles simplices vere credunt fide infusa, et tamen de Deo nihil evidenter cognoscunt; ergo